

Ольга Новак

**ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ У ПРАКТИКУ РОБОТИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Постановка проблеми. Реформування та модернізація сучасної освіти України у напрямку інтеграції в Європейський освітній простір передбачає розробку та впровадження інноваційних освітніх систем і технологій. Рівень реалізації технологічного підходу є одним із найважливіших критеріїв, за якими визначається конкурентоспроможність та престиж навчального закладу, оскільки освітні технології забезпечують системність, цілеспрямованість, ефективність, результативність його діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційна діяльність в галузі освіти досліджується окремою галуззю педагогіки – педагогічною інноватикою. Проблеми педагогічної інноватики постійно привертають увагу сучасних дослідників. Аналіз наукових праць засвідчив, що проблемами освітніх інновацій, інноваційного розвитку різних освітніх систем та педагогічних процесів, розвитку інноваційних педагогічних ідей, різні аспекти інноваційних педагогічних технологій та систем займаються зарубіжні та вітчизняні вчені: К. Ангеловські, В. Безпалько, І. Бех, Н. Бібік, Л. Ващенко, С. Гончаренко, Л. Даниленко, І. Дичківська, В. Ільченко, М. Кларін, Н. Кузьміна, В. Паламарчук, І. Підласий, Л. Подимова, О. Попова, М. Поташник, О. Пехота, О. Пометун, І. Прокопенко, К. Роджерс, О. Савченко, В. Сластьонін, Г. Селевко, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, В. Химець, Н. Юсуфбекова, М. Ярмаченко та ін.

Мета написання статті полягає в аналізі та обґрунтуванні особливостей і етапів упровадження інноваційних технологій у навчальний процес загальноосвітніх закладів.

Виклад основного матеріалу. В останні роки в Україні відбувається процес становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження до світового освітнього простору. Цей процес супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії та практиці навчально-виховної діяльності як у середніх, так і у вищих навчальних закладах. Однією з основних тенденцій щодо вдосконалення освітнього процесу є перехід від традиційної орієнтації на пересічного учня до створення інноваційних умов навчання через застосування сучасних інноваційних технологій. Тому, державна освітня політика спрямована на оновлення мети навчання й виховання та впровадження сучасних інноваційних технологій в навчально-виховний процес, про що зазначено в Законах України: «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про інноваційну діяльність», Положення «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності». Успішне здійснення інноваційної діяльності – актуальна та важлива тема сучасності, яка потребує вивчення та розвитку.

Ядром інноваційного процесу є створення, утвердження, буття нового як цілісного феномену, базовим компонентом якого є інновація. Поняття «інновація» було введено в наукових дослідженнях ще у ХІХ ст. і означало проникнення деяких елементів однієї культури в іншу. У загальновизнаному тлумаченні «інновація» означає «нововведення».

Сучасні дослідники поняття «інновація» (нововведення) розглядають у двох напрямках: «інновація – процес» та «інновація – продукт, результат». Зокрема, Т. Поніманська розглядає інновацію як комплексний процес створення, використання і розповсюдження нового практичного засобу та дає таке визначення: «Інновації в системі освіти – це процеси створення й освоєння педагогічних нововведень [10, с. 133]», І. Підласий та

А. Підласий пропонує таке визначення: «інновації – це й ідеї, і процеси, і засоби, і результати, взяті в єдності якісного вдосконалення педагогічної системи [8 с. 3]». В. Слободчиков дає таке визначення: «Інновація – кінцевий результат творчої діяльності у вигляді нової чи удосконаленої продукції, нового чи удосконаленого технологічного процесу [14, с. 5]». Аналогічної думки дотримується В. Сафіюлін, характеризуючи інновації як процеси впровадження та освоєння педагогічних нововведень [12, с. 56].

Критеріями педагогічних інновацій є: новизна, що дає можливість визначити рівень новизни досвіду; оптимальність, яка сприяє досягненню високих результатів із незначними витратами часу, фізичних та розумових сил; результативність та ефективність, що означає певну стійкість позитивних результатів у діяльності вчителя; можливість творчого застосування в масовому досвіді, що передбачає придатність апробованого досвіду для масового впровадження в загальноосвітніх закладах.

Отже, педагогічні інновації, на нашу думку, – це загальна назва нового педагогічного продукту (теоретичного, практичного), що впроваджується у навчально-виховний процес – концепції, теорії, системи, моделі, методики, технології, прийоми тощо.

Педагогічні інновації самі не виникають, вони є результатом наукових пошуків оригінальних нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем, передового педагогічного досвіду окремих педагогів та цілих колективів. Цей процес не може бути стихійним, він вимагає управління. Крім того, інноваційні процеси, що відбуваються в сучасній освіті, потребують уточнень та всебічного аналізу вихідних понять, складових педагогічної інноватики. Будь-яке теоретичне знання потребує засобів для їх практичної реалізації, які найчастіше виступають у вигляді технологій.

Поняття «технологія» виникло в світовій педагогіці як протиставлення існуючому поняттю «метод». У вітчизняній і зарубіжній

теорії і практиці термін «технологія» з'явився та набув вжитку, передусім, в інженерно-технічній сфері. У походженні терміна від двох грецьких слів - *techne* (мистецтво, майстерність, уміння) та *logos* (наука, вчення) криється можливість його використання як науки про майстерність, мистецтво практичної діяльності. Саме це стало причиною поступового розширення сфери вживання терміна «технологія» в інших галузях, зокрема в психології, соціології, педагогіці. Широкого використання термін «технологія» («технологія в освіті») набув у 1950-х роках ХХ ст. у зв'язку із застосуванням нових засобів навчання.

Сучасне поняття «технологія» є змістовим узагальненням і має три основні аспекти: науковий – технологія є науково розробленим рішенням певної проблеми, що ґрунтується на досягненнях психолого-педагогічної теорії та передової практики; формально-описовий – технологія – це модель, опис цілей, змісту методів, алгоритмів дій, які застосовуються для досягнення планових результатів; процесуально-діючий – технологія є сам процес здійснення діяльності, послідовність і порядок функціонування та зміни всіх його компонентів, у тому числі об'єктів і суб'єктів діяльності.

Таким чином, технологія є процес послідовного, покрокового здійснення, розробленого на науковій основі, рішення виробничої або соціальної проблеми.

Поняття «педагогічна технологія» останнім часом стає дедалі більш поширеним у теорії навчання – дидактиці. Саме в цьому значенні термін «технологія» і його варіації «технологія навчання», «освітні технології», «технології в освіті» та інші стали використовуватися у педагогічній літературі й дістали безліч формулювань (понад 300) залежно від того, як автори уявляють структуру та складові освітньо-технологічного процесу.

Зазначемо, що термін «педагогічна технологія» вживається у різних розуміннях. Пропонуємо декілька сучасних тлумачень цієї дефініції різними авторами.

В. Беспалько, розглядаючи поняття «педагогічна технологія», вважає, що вона є проектом певної системи, що реалізується на практиці [1, с. 52]. В. Гузєєв під «педагогічною технологією» розуміє сукупність педагогічних прийомів, що забезпечують досягнення педагогічних цілей [4, с. 33]. Г. Селевко зазначає, що педагогічна технологія – це система функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, що побудована на науковій основі, запрограмована в часі й просторі та веде до намічених результатів [13, с. 50].

Отже, педагогічна технологія, на нашу думку, – це системний метод викладання та засвоєння знань, спрямований на досягнення поставленої мети, що дає позитивні зміни у традиційному педагогічному процесі, модернізуючи та трансформуючи його.

Інноваційний шлях розвитку системи освіти як на державному, так і на регіональному рівнях зумовлений такими загальними тенденціями: активізацією суспільних і державних зусиль для виведення загальноосвітніх навчальних закладів на рівень міжнародних стандартів і досягнень; переходом до принципів інноваційної педагогіки; прагненням керівників опанувати та реалізувати технології професійного менеджменту в управлінській діяльності; прагненням керівників та педагогів підвищувати конкурентоспроможність навчального закладу.

На думку Л. Даниленко, керівник сучасного навчального закладу повинен усвідомити, що заклад, який має працювати в режимі розвитку, є закладом освіти, в якому постійно вносяться якісно нові елементи, створюючи та використовуючи при цьому інтелектуальний продукт, доводяться нові оригінальні ідеї до реалізації їх у вигляді освітніх систем, програм, технологій, освітніх послуг. Це, зазвичай, інноваційні заклади освіти, в яких здійснюються експерименти різних рівнів (державного, регіонального, місцевого); вони є конкурентоспроможними в освітньому середовищі: мають попит серед учасників навчально-виховного процесу,

демонструють високі показники діяльності; керівники цих закладів освіти – творчі особистості [5, с. 36].

Інноваційна школа – це освітній заклад, створений на основі системних нововведень (у меті, змісті освіти, технологіях, організації навчально-виховного процесу і, природно, на основі нової системи управління). У сучасному освітньому просторі України відомі інноваційні заклади як школа розвитку (м. Донецьк), школа розуміння (м. Біла Церква), школа віри (м. Київ), школа ментальності (м. Дніпропетровськ) та ін.

Найбільш поширеними різновидами інноваційних шкіл є авторські, альтернативні та експериментальні школи.

Авторська школа - це інноваційний високоефективний навчально-виховний заклад, у якому апробується оригінальна авторська технологія, ідея створення якої належить педагогу-творцю або творчому колективу, яка забезпечує ефективне функціонування цього закладу та підвищує результативність навчально-виховного процесу. У сучасному освітньому просторі України відомі здобутки таких авторських шкіл: Сахнівська школа-толока О. Захаренка; експериментальна школа-комплекс М. Гузика (Южне); школа креативного розвитку А. Сологуба (Кривий Ріг); «Школа діалогу культур» В. Біблера, С. Курганова (Харків); експериментальна школа «Міленіум» – спеціалізована школа № 318 (Київ); авторська школа Н. Гонтаровської – навчально-виховний комплекс № 28 (Дніпропетровськ) та ін. Серед відомих авторських шкіл зарубіжжя виділяються: школа адаптивної педагогіки Є. Ямбурга, Б. Бройде (Росія); авторська «Школа самовизначення» О. Тубельського (Росія); школа С. Нанчевої (Болгарія); школа Завтрашнього дня Д. Говарда (США) та ін.

Альтернативні школи – це школи, що діють паралельно із звичайними школами або замість них і забезпечують альтернативу за змістом або за формами і методами роботи з учнями. Існує понад десять типів таких шкіл:

«відкрита школа», «школа без стін», «магнітна школа», «вулична академія», «вільні школи», «вальфдорська школа» тощо. У нашій країні альтернативними до державних шкіл є гімназії, ліцеї, коледжі [11, с. 15].

Експериментальні школи – це школи різного типу, на базі яких органи освіти, науково-дослідні установи або окремі науковці апробують новий зміст освіти, нові організаційні форми й методи навчання і виховання [3, с. 114].

Тому, сьогодні перед керівниками загальноосвітніх навчальних закладів постає завдання організувати роботу педагогічного колективу на такому рівні, щоб забезпечити всі умови для особистісного становлення учня, розвитку його творчого потенціалу, умови повноцінного життєвого процесу, психічного комфорту, ефективність навчання.

Для вирішення поставлених завдань підходити до організації навчально-виховного процесу потрібно з баченням перспективи інноваційної освітньої діяльності, тобто розробки, розповсюдження та застосування освітніх інновацій.

Освітні інновації – це новизна, що істотно змінює результати освітнього процесу, створюючи при цьому удосконалені чи нові: освітні, дидактичні, виховні системи; зміст освіти; освітні, педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку особистості, організації навчання і виховання; технології управління навчальним закладом, системою освіти.

Освітня інновація базована на повній концептуальній ідеї; її джерелами є дослідницька діяльність ученого-педагога або пошукова практика вчителя, керівника, колективу школи.

Інноваційні процеси, які стали необхідністю і закономірністю в розвитку сучасної освіти, мають визначатися найголовнішим критерієм - їхньою гуманістичною спрямованістю. Нова філософія освіти та її нова парадигма потребують такої школи і такого вчителя, які спроможні

вирішувати завдання культурного розвитку особистості як громадянина та індивідуальності.

Отже, під освітніми інноваціями ми розуміємо новизну, що істотно змінює результати освітнього процесу, створюючи при цьому вдосконалені чи нові освітні, дидактичні, виховні системи; освітні педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку особистості, організації навчання і виховання; технології управління навчальним закладом, системою освіти.

Процес засвоєння нових ідей, інновацій у галузі педагогіки є складним багатоетапним розумовим процесом. Американський дослідник Е. Роджерс поділяє цей процес на такі основні етапи: 1) ознайомлення з проблемою; 2) аналіз проблеми; 3) аналіз шляхів розв'язання проблеми; 4) вибір способу вирішення проблеми; 5) сприйняття наслідків вибору рішення [17].

Зазначимо, що для успішного і тривалого використання інноваційних технологій, вони повинні впроваджуватися поступово, проходить певні етапи становлення. Розглянемо основні етапи процесу впровадження інновацій у практику шкільної системи освіти. Долучаємося до думки Л.Ващенко, що цей процес можна умовно поділити на сім етапів:

I етап – усвідомлення педагогічним колективом необхідності змін та нововведень в навчально-виховний процес, що передбачає необхідність моніторингу якості освіти, аналізу показників цих досліджень та розуміння членів шкільного колективу, що реальний стан функціонування навчально-виховного процесу не відповідає новим тенденціям розвитку суспільства, науково-технічному прогресу, вимогам батьків у забезпеченні їхніх дітей освітніми послугами відповідно до потреб та інтересів, врешті, не сприяє професійному зростанню педагогічного колективу тощо.

II етап – пошук та актуалізація нових ідей. На цьому етапі формується творча група, основна мета діяльності якої – розробка та оформлення інноваційних ідей у проєкт чи програму, а також виявлення кола проблем,

які необхідно вирішити, актуалізація нових ідей та їх обговорення. Тобто розумінням змісту інновації, ознайомлення з нормативно-правовою базою для їх впровадження, ознайомлення з уже відомими інноваційними технологіями, відбір технологій, які можуть бути реально втілені в конкретному навчальному закладі та забезпечення позитивного результату нововведення повинно виступати засобом вирішення актуальної для даної школи проблеми.

III етап – здійснення проектування нововведення. Творчою групою визначається майбутня перспектива та стратегія досягнення поставленої мети. У підготовленому проекті інноваційних технологій повинна бути озвучена мета, завдання та основні заходи щодо реалізації нових ідей, необхідні ресурси для ефективного досягнення цілей та методика виявлення ефективності інноваційних процесів, що передбачає активну участь учителів в обговоренні проекту та плануванні нововведень з метою формування мотивації щодо результативності реалізації нововведень. Важливо, що інноваційні технології повинні впроваджуватися у цілком конкретних умовах і орієнтуватися на вирішення чітко окреслених педагогічних задач.

IV етап – освоєння (апробація) нової педагогічної ідеї. На цьому етапі важливим є врахування готовності педагогічного колективу до реалізації інноваційних технологій (мотивації педагогів, наявності стресів, функціональної невизначеності, поінформованості кадрів, тощо) та створенні комфортних умов для роботи всіх суб'єктів інноваційної діяльності.

V етап – визначення стратегії управління та забезпечення підготовки суб'єктів інноваційного пошуку до роботи в нових умовах. На цьому етапі важливого значення набуває роль консультанта (наукового керівника) як одного із керівників інноваційної педагогічної програми. Йдеться, насамперед, про вибір стилю управління, уміння презентувати ідею,

оцінювати і контролювати проміжні результати, мотивувати до співпраці, налагоджувати зовнішню комунікацію тощо. Ефективність нововведень значною мірою залежить від готовності учасників до інноваційної діяльності. Тому особливого значення набуває процес навчання педагогів-дослідників, під час якого відбувається освоєння механізмів пошуково-дослідницької роботи й інноваційних технологій.

VI етап – передбачає формування позитивного ставлення педагогічного колективу до нововведень. Оскільки в процесі впровадження інноваційних технологій можуть виникнути труднощі щодо нового режиму роботи, необхідності постійного навчання. Шляхом їх подолання є якісна робота щодо підготовки педагогічного колективу до введення інновацій.

VII етап – оприлюднення результатів використання інноваційних технологій на різних рівнях: батьків, які зацікавлені в якості шкільної освіти; школярів, мотивація до навчання яких значно зростає; на рівні вчителів, професійний саморозвиток яких відбувається постійно та свідомо; органів державного управління, представники яких вивчають, оцінюють та коригують інноваційні процеси в школах і забезпечують їхнє системне впровадження [2, с. 10].

Проаналізувавши етапи впровадження інновацій, можна дійти висновку, що однією з умов реалізації інноваційних технологій в практику роботи загальноосвітнього навчального закладу є готовність педагога до інноваційної діяльності, яка здійснюється на локальному, регіональному чи всеукраїнському рівнях. Успішність інноваційної діяльності передбачає, що педагог усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні.

Інноваційна педагогічна діяльність може здійснюватися як у традиційних навчальних закладах, так і в закладах нового типу. У традиційних та інноваційних закладах вона здебільшого здійснюється

емпіричним шляхом, тобто шляхом проб і помилок. У закладах нового типу інноваційна діяльність виконує стабілізаційну і пошукову функції, які відображають різні і взаємопов'язані рівні педагогічної діяльності у процесі її саморозвитку репродуктивний (відтворюючий) і продуктивний (творчий). Репродуктивна діяльність заснована на відтворенні традиційних схем дій, спрямована на одержання заданого результату відомими засобами. Продуктивна діяльність пов'язана з формулюванням нових цілей і досягненням їх за допомогою нових засобів.

Висновки. Таким чином, можемо зробити висновок, що в педагогіці інновацію варто розглядати як реалізоване нововведення в освіті – у змісті, методах, прийомах і формах навчальної діяльності та виховання особистості (методиках, технологіях), у змісті та формах організації управління освітньою системою, а також в організаційній структурі закладів освіти, у засобах навчання і виховання та у підходах до соціальних послуг в освіті, що суттєво підвищує якість, ефективність та результативність навчально-виховного процесу. Інноваційність характеризує професійну діяльність педагога, який є рушійною силою інноваційної діяльності. Різноманітність сучасних інноваційних технологій вимагає від вчителів пильної уваги та відповідної підготовки для їх впровадження в навчально-виховний процес. Тільки внесення прогресивного в традиційну систему та його активне застосування дасть значущі результати.

Упровадження інноваційних технологій у практику роботи сучасної школи змінює репродуктивний характер засвоєння знань, умінь та навичок на проблемне, програмоване та інноваційне навчання. Позитивні риси технологізації навчального процесу (діагностична постановка цілей, наявність критеріальної поточної і підсумкової оцінки, алгоритмізація навчання, гарантований кінцевий результат) спричиняють поширення використання інноваційних технологій у педагогічній практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Просвещение, 1989. – 192 с.
2. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами / Л. М. Ващенко // Директор школи. – 2007. – №23–24 (455–456). – С. 10 – 11.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Гузеев В. В. Основа авторской технологии / В. В. Гузеев // Народное образование. – 1997. – № 9. – С. 33 – 40.
5. Даниленко Л. І. Інноваційна педагогіка : до практики через теорію / Л. І. Даниленко // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2000. – № 1. – С. 36 – 38.
6. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. Педагогічні технології : теорія та практика : [навч.-метод. посіб.] / К. О. Вовк [та ін.] ; ред. М. В. Гриньова. – Полтава : АСМІ, 2006. – 230 с. с. 112
8. Підласий І. Педагогічні інновації / І. Підласий, А. Підласий // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 3 – 17.
9. Підготовка вчителя до впровадження нових технологій навчання в сільській початковій школі / О. А. Біда [та ін.] ; заг. ред. О. М. Побірченко. – К. : Науковий світ, 2002. – 230 с.
10. Поніманська Т. І. Готовність до педагогічних інновацій – показник гуманного мислення педагога / Т. І. Поніманська // Інновації в сучасному педагогічному процесі : теорія та практика : зб. статей за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. (Луганськ, 21–22 груд. 1999 р.). – Луганськ, 1999. – С. 133 – 136.

- 11.Професійна освіта : словник : навч. посіб. / уклад. : С. У. Гончаренко [та ін.] ; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища школа, 2000 – 380 с.
- 12.Сафіулін В. І. Інноваційний пошук нових технологій навчання / В. І. Сафіулін // Інноваційні пошуки в сучасній освіті ; за ред. Л. І. Даниленко, В. Ф. Паламарчук. – К. : Логос, 2004. – С. 53 – 64.
- 13.Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. / Г. К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – Т. 2. – 816 с.
- 14.Слободчиков В. И. Проблемы становления и развития инновационного образования / В. И. Слободчиков // Инновации в образовании. – 2003. – № 2. – С. 4 – 18.
- 15.Rogers E. M. Diffusoin of innovations. – №4 Free Press, 1983.

Ольга Новак. Особливості впровадження інноваційних технологій у практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів.

У статті даються визначення понять «інновація», «освітня інновація», «технології», «інноваційні технології», «інноваційна діяльність», «інноваційні школи», «авторські школи», «альтернативні школи» та «експериментальні школи». Аналізуються етапи впровадження інноваційних технологій в загальноосвітній навчальний заклад, які підвищують ефективності навчально-виховного процесу закладу, сприяють різнобічному розвитку педагогічної майстерності вчителя, а також зумовлюють проєктований (тобто цілеспрямований) розвиток учнів.

Ключові слова: інновація, освітні інновації, технології, інноваційна діяльність, інноваційний навчальний заклад, навчальний процес.

Ольга Новак. Особенности внедрения инновационных технологий в практику работы общеобразовательных учебных заведений.

В статье даются определения понятий «инновация», «образовательная инновация», «технологии», «инновационные технологии», «инновационная деятельность», «инновационные школы», «авторские школы», «альтернативные школы» и «экспериментальные школы». Анализируются этапы внедрения инновационных технологий в общеобразовательном учебном заведении, которые повышают эффективность учебно-воспитательного процесса учреждения, способствуют разностороннему развитию педагогического мастерства учителя, а также обуславливают проектируемое (т.е. целенаправленное) развитие учащихся.

Ключевые слова: инновация, образовательные инновации, технологии, инновационная деятельность, инновационное учебное заведение, учебный процесс.

Olga Novak. Features innovative technologies in the practice of general education.

This article provides definitions of the concepts of "innovation", "educational innovation", "technology", "Innovative Technology", "innovation", "innovative school", "copyright school", "alternative school" and "experimental school". Analyzed stages of introduction of innovative technologies in schools that improve the efficiency of the educational process of the institution, promote comprehensive development of pedagogical skills of teachers, as well as determine the projected (ie, focused) development of students.

Key words: innovation, educational innovation, technology, innovation, innovative educational institution, educational process.